

## El discret encant de les fórmules

La necessitat d'una alternativa a un món en crisi, senzilla i fàcil de comprendre, constreny a molts dels que s'han compromès amb la transformació radical de la societat, ja que estan massa ocupats per extreure-la ells mateixos de la història gràcies a un pensament crític. Les fórmules salvadores on trobar resposta a tot són els sucedanis ideològics de la teoria revolucionària, i llurs promotors les plasmen en breus catecismes amb els quals hom vol suplir l'esforç dels balanços, les lectures, els debats i les baralles. A més, elles tenen la virtut de defugir la confrontació i la polèmica, com si els antagonismes socials no fossin importants, o com si la seva superació fos possible sense mobilitzacions continues i xocs virulents, la qual cosa les converteix en productes ideals para el consum doctrinal de les classes mitjanes assalariades, pacífiques per naturalesa i poc inclinades a anar per rutes que els fan por. Així per exemple succeeix amb el receptari de l'agroecologia, el municipalisme, la renda bàsica, la sobirania alimentària, la teoria del valor i el decreixement. Poc importa el grau de veritat que continguin, ja que no es tracta de conèixer res, sino de creure, es a dir, que no es qüestió d'una anàlisi de fets amb la qual fer cara a la realitat, sinó de fe amb l'aplicació instantània d'un dogma revelat que tot ho explica de la manera més breu i planera.

Els conceptes mateixos que ocupen el nucli d'aquestes ideologies condensades poden patir reduccions abusives, com passa amb l'eslogan "decreixement turístic" que ara circula per Mallorca. Els decreixentistes no volen, al menys en teoria, una societat amb un creixement minvat, sinó una on el creixement no fóra necessari. El ficar a la porta de l'illa el cartel de "ple" te més a veure amb allò del "turisme sostenible". El turisme és una activitat capitalista, necessita créixer sempre, d'una forma o d'altra: els beneficis s'inverteixen per produir-ne més. És un contrasentit parlar de decreixement turístic, com també ho és parlar de turisme sostenible. Si es sostenible no és turisme i si és turisme no és sostenible. Literalment, el turisme no pot reparar ni la dècima part del que destrueix, o com diuen pels marges, no pot mejar-se els seus marrons.

En un principi aparegué el problema, a saber, el creixement; després fóra el torn de la idea genial. Fou descoberta per un home de ciència que ens assenyala el camí. La fórmula decreixentista deu molt al seu antecessor, l'economista Nicolàs Georgescu-Roegen, qui, als anys seixanta, va identificar l'expansió demogràfica, el creixement industrial i la contaminació com a senyals d'una crisi que duia l'humanitat al col.lapse biològic. L'esgotament de recursos del sòl i subsòl, juntament amb l'acumulació de residus, disparava els costos reals del desenvolupament, que els pobles haurien de pagar amb desigualtats, embrutiment, malalties i guerres. Totes aquestes anàlisis eren comunes entre els economistes dissidents i els ecologistes de l'època, els primers de tots, però a Georgescu pertoca el mèrit de la invenció del mot "decreixement". La confecció d'una fórmula d'estabilització ecològica-administrativa de l'economia amb aquest nom, per Serge Latouche, és bastant posterior, però retindrà tot l'idealisme del seu inventor. Els experts han fet sonar l'alarma; els homes d'Estat han d'escoltar-la i obrar en conseqüència. El missatge és catastrofista: la catàstrofe sol ser una poderosa impulsora de les fórmules omniexplicatives i milagreres. Si bé la consciència de la situació mai no quedarà aclarida, l'esperança en la salvació sortirà reforçada amb les vuit erres del decreixement. És l'aspecte catequista dels desastres. A mida que hi proliferen no falten apòstols que encoratgen la formació de clans de fidels que, d'acord amb els ensenyaments austers dels mestres, esperen que l'esgotament dels combustibles fòssils, el canvi climàtic o qualsevol altra cosa convenci els dirigents per que s'inspiren en llurs propostes, pensades per sortir del desenvolupament tot i quedant-s'hi.

Una característica comuna de totes les fórmules mencionades és l'absència d'una crítica de la política encara que només sigui en forma esquemàtica i simplificada. El parlamentarisme professional de la partitocràcia, o bé l'ignoren, o pitjor, l'accepten tal qual. El decreixement, en la forma més ortodoxa, és una doctrina reformista que confia en l'Estat com agent d'un convivencialisme social sense traumes ni sobresalts. No vol de cap manera la ruptura amb l'ordre establert, ni en el pla econòmic (abolició de la propietat privada, fi del treball assalariat, supressió dels diners), ni en cap altre. La transició cap a una societat sense creixement dependrà doncs de lleis i decrets a prendre consensualment dins l'àrea de la política i la empresa. El mot "revolució" no figura al vocabulari decreixentista com a canvi sobtat, radical i violent de les relacions socials i de les institucions. La revolució del decreixement no rau en una discontinuïtat qualsevol, ans al contrari, és més bé un canvi evolutiu a la producció, l'intercanvi i el consum de bens i serveis, suau, lent i relaxat, protagonitzat per masses connectades amb xarxa i guiades per il·luminats especialistes. Aquests s'encarreguen de "teixir" un ordit convivencial, que permeti acumular "capital relacional", suposadament quelcom de molt beneficiós per a la causa de la sobrietat, la bicicleta i el reciclatge. Les masses únicament han de pressionar amb bones maneres els dirigents estatals, a l'objecte de transferir una part dels beneficis del sector privat a la societat civil compromesa amb el decreixement. Això ha de dur-la cap a una "reestructuració" que culmini en una "democràcia ecològica", o sigui, en un parlamentarisme verd. L'oposició total a les transformacions abruptes ha estat afirmada en nombroses ocasions. No es tracta d'un rebuig radical del capitalisme, la tecnologia i el sistema de partits; totes les aliances amb els empresaris, els tecnòcrates i les "esquerres" són possibles; la mateixa paraula "democràcia" es presta a totes les ambigüïtats i a totes les derives electoraleres. La fórmula decreixentista és fonamentalment tranquil·la, de bon rotllo, etapista, per la qual cosa la seva aplicació fóra problemàtica en unes condicions diferents a les del capitalisme europeu, amb una extensa classe mitjana i una munió de partitocràcies. Reflecteix el malestar propi dels sectors intermedis nascuts durant l'expansió dels serveis estatals, sectors als qui no agraden les destruccions del règim capitalista d'on han sortit i que accepten sense massa reserves.

La fórmula del decreixement no sorgí a la lluita social, sinó als despatxos universitaris. No ha sortit de la condensació d'ensenyaments dins l'imaginari social apresos a la resistència contra la nocivitat del capital i la defensa del territori, sinó de l'ensamblatge aventurat d'elements crítics de diversa procedència, fet per funcionaris que "reavaluen" dades i "reconceptualitzen" discursos. Aquest naixement en proveta tan especial no li deu res a la conflictivitat social, ni tampoc n'espera res. Per això es declara interclassista, ja que la veritat revelada en la fórmula és bona per a tots, sens distinció del nivell a l'escala social. Qualsevol pot viure millor amb menys, en la pobresa voluntària, recuperant i reutilitzant. En veritat, la propia fórmula és tot un exemple de reutilització d'idees anteriors. No es fa una crida a forces socials concretes que tinguin com a missió operar un canvi de rumb a la maquinària econòmica, sinó a individus qualificats per Theodor Kaczynski de "sobresocialitzats", es a dir, infectats pel codi ètic de la societat de l'espectacle, o dit d'altra manera, malalts de correcció política. Ens estem ensopegant amb l'ideologia ciutadana, que ja compta amb representants als consistoris de les capitals i als parlaments. El model frugal, cooperatiu i ecològic del decreixement vol estar "en mans de la ciutadania", per sobre de les diferències socials, d'altra banda aplanades amb el dret de vot. Ha de convèncer, no véncer: la seva implantació no vindrà del desenllaç victoriós d'una lluita antagònica cruenta, sinó del comú acord entre individus particulars, objectors de creixement de qualsevol tipus, disposats a fer tot el possible, democràticament i

participativament parlant, per “reorientar” les institucions cap a l'estalvi, la redistribució de riquesa i la protecció del medi ambient.

És evident que qualsevol formulació, per simplista que fos, que proposi a l'administració i a la indústria l'assumpció dels costos mediambientals amb la fi de gestionar millor el territori, despertarà simpaties en l'esquerra convencional més progressista. Però els esquemes del decreixement no atreuen només els habituals de la política esquerrana ciutadana, sinó que circulen als medis anarquistes, sobretot si qüestionen encara que sigui lleument la idea de progrés, els èxits tecnològics o el creixement econòmic. Les lectures dels clàssics, inclòs Murray Bookchin, així com els mites de la guerra civil, és en efecte menys pràctic que les receptes neorurals d'aplicació immediata de l'estil “la tornada al local”. L'irresistible atractiu de les fórmules d'autoconsum i autoocupació podrà amb la reflexió global i el pensament estratègic, ja que exigeixen menys treball, menys valor i cap imaginació. Cal a més comptar que l'anarquisme funciona com a refugi temporal de fragments del jovent desarrelat de classe mitjana, àvid consumidor de modes alternatives i amb una forta tendència a l'emigració cap a formacions nacionalistes o ciutadanes. L'acció directa no surt especialment beneficiada amb uns partidaris per als quals l'història és un pes mort. La separació entre l'economia i la política, típica dels decreixentistes majoritaris, es manté: la política es deixa a banda però no es critica. Prova d'eixa indiferència a la llavor de la crítica ha estat la denominació pomposa i triunfalista de “construcció d'una nova sobirania popular” rebuda en el seu moment pel 15M de la part dels cooperativo-integralistes. O la de “cultura agroalimentària sostenible” atorgada a la venda de cistelles de verdures ecològiques, d'altra banda possibles de trobar a El Corte Inglés. El defecte estratègic major del decreixement llibertari radica precisament en el seu reduccionisme localista, fet que de vegades comporta una espiritualització de l'ego i la natura, encara que sovinteja més la sobrevaloració de les xarxes cooperatives informatitzades i les monedes “socials”, batejat uns com a “bases de contrapoder popular” i les altres, com a eines de la “transició cap a una societat autogestionada”. És obvi el dir que tots els projectes “autogestionaris” reben una nota màxima, qualsevol que siguin llurs resultats. En la mateixa línia fantasista, la satisfacció de les necessitats materials i “immaterials” bàsiques amb aquests espais convivencials pot considerar-se “autogestió de les nostres vides.” Una adhesió a la carta (hom pot triar entre soci protector, donant, membre parcial, etc.), uns quants alliberats i un arsenal d'astúcies jurídiques serà suficient, segons els partidaris d'aquesta mena d'autogestió, per finançar-ho tot, ordenar-ho i aturar els embats de la legislació vigent. El problema demogràfic se suposa resolt en un obrir i tancar els ulls. L'exageració de la perspectiva resulta còmica; d'aquesta forma, i amb aquests efectius, la revolució per fer-se sense violència ni subvencions. L'Estat pot desaparèixer i la dominació pot esvahir-se només pujant a la carrossa de l'economia “social” conduïda per professionals organitzadors en companyia de bons advocats. El concepte de revolució queda ben socarrimat.

Certament, el retorn al camp, la desobediència civil, els grups de consum, l'autogeneració d'energia, les clíniques gratuïtes, les escoles lliures i els tallers col·lectius per només citar uns quants exemples, no són experiències a menystenir, ans al contrari. Però de cap manera poden constituir per elles mateixes, dins de la societat capitalista amb qui cohabiten, un altra cosa que enclaus innocuus de supervivència típics de l'exclusió moderna. L'autogestió a petita escala, si està desconnectada de les lluites, és quelcom que no preocupa l'ordre dominant, ja que és tan fràgil i marginal que aquest la pot eliminar quan li vingui de gust. És perfectament compatible amb el sistema i no treu la son als dirigents. Moltes altres coses caldrien per a que aquella pogués ser considerada una alternativa i, en un món on la marginalitat i la protesta són susceptibles de convertir-se en

mercaderies, res no queda fora del perill de la recuperació. D'entrada, els assatjos autogestionaris no poden deslligar-se de la defensa del territori ni de les lluites urbanes. El millor exemple d'aquesta unitat és la ZAD de Nantes. El retorn al camp és correlativament un retorn a la ciutat, igualment destruïda. La comuna pagesa ha de coordinar-se amb l'àgora ciutadana per alguna cosa més que per llegums.

La revolució social no serà l'obra de pioners camperols, per molt lloable que sigui llur treball, sinó la de masses urbanes cansades de sobreviure en condicions extremes de consumisme i artificialitat imposades per una economia en crisi constant. La revolució ha de redistribuir la població pel territori de manera que la relació camp-ciutat-natura esdevingui equilibrada i positiva, i aquí sí que resultarà profitosa la pràctica autogestionària prèvia. Tanmateix cal tenir compte d'unes quantes veritats d'anar per casa, no sempre presents a l'imaginari autogestionista. Que el territori no podrà preservar-se sense transformar de cap a peus la societat que el destrueix. Que la transformació no serà pacífica, ja que la classe dominant emprarà tot el seu poder i tota la força disponible per conservar la seva posició i els seus privilegis per molt greu que sigui la crisi. Que s'ha de començar per la desindustrialització, que vol dir també ruralització. Que la ruralització implica necessàriament desurbanització, és a dir, que la reocupació de la terra comporta el desmantellament de les conurbacions i la reinstal.lació voluntària de les multituds al camp. Fóra ben profitós, per pur paral.lelisme històric, fer una ullada a la Mallorca àrab de les alqueries i rafals, model de societat tribal agrària, autogovernada i en equilibri amb la ciutat (la medina), centre del comerç i del poder. Que l'energia autogenerada serà la forma dominant soles en un món desglobalitzat, amb totes les indústries, des de la turística fins a l'energètica renovable, desmuntades. Que al mercat mundial no se'l combateix amb mercadets de barri i monedetes, sinó amb fortes protestes i ocupacions. Que la sortida del capitalisme no es pot fer sense la seva prèvia abolició. Que no es pot abolir el capitalisme sense desestatitzar la societat. Que la desestatització no és competència dels parlaments, ni es decideix davant els tribunals ordinaris, sinó que depèn d'un moviment social d'agermanats capaç de forjar un projecte revolucionari realista, és a dir, un projecte que contempli com a objectiu a curt terme l'abolició del Mercat i de l'Estat.

*Xerrada del 29 d'octubre de 2016 a l'Ateneu L'Estel Negre, Ciutat de Mallorca.*  
Miquel Amorós